

MOLNÁR DEZSŐ

A CELLDÖMÖLKI JÁRÁS FELSZABADULÁSA

A 3. Ukrán Hadsereg tisztogató harcok közepette, március 26-án járásunk határához, a karakói átjáróhoz érkezett. A műút lezárása volt az elsődleges feladat.

Jól sejtette a szovjet hadvezetőség, hogy a műút nemeskeresztúri szakaszán ellenállásba ütközhetnek: a visszavonuló német alakulatoknak kellett fedezetet biztosítani a német utóvédeknek. Karakó—nemeskeresztúri sávon helyezkedtek el a német utóvédek és páncéelhárításra is berendezkedtek. Az előretörő szovjet páncélos ék veszteségeket szenvedett a páncélokkel védekező utóvédektől, mégis sikerült Nemeskeresztúrt elérniök és a község keleti részén hullámozó harc alakult ki, mely végül is a német utóvéd meghátrálásával végződött.

A másik történelmi átjáró a Marcalon, a merseváti átkelőhely. Ezt is lezárták a németek. Gépesített alakulatok páncélosokkal, tüzéséggel erősítették meg állásaikat, de mikor bizonyossá vált, hogy hátukba kerülnek a délről előretörő szovjet egységek, tűzfedezet mellett visszavonultak. Majdnem egy időben, március 27-én vették fel az érintkezést a felszabadítók Szergény előtt is. A Malomárok, valamint a Nagymarcal hidját a visszavonulók felrobbantották. A szovjetek előkészítő, tüzéségi tűz után házról-házra üzték ki a németeket, makacs védekezésük után felgyújtva számtalan pajta és szérűskert füstje, védelme alatt Kemenesmagasi irányába elmenekültek.

A szovjet csapatok harmadik előnyomulásának iránya Pápóc felé mutatott. A hercelőrsők március 27-én de. 9 órakor, szinte észrevétlenül szivárogtak be a faluba. A község nyugati kijárata a Rába töltésére néz.

Itt foglaltak állást az első beérkező egységek. A Rába baloldali töltése mögött húzódott a hevenyészett német védelmi vonal. A németek nem nyitottak tüzet a megjelenő szovjet katonákra.

A szovjetek egész éjjel előkészületeket végeztek egy szükséghídfé építéséhez, miután az együtt volt, erős tüzéségi és aknavető tüzrel támadást szinkelttek, hogy eltereljék a németek figyelmét a hídfé tésről.

A gátór háza magasságában volt igen erős kölcsönös tüzéségi te-

vékenység. Másnap, 28-án sikerült átkelniök a Rábán és egyben járásunkon is, hiszen itt a legkeskenyebb.

A karakói—nemeskeresztúri hadműveletek után a felszabadító egységek Jánosháza és Boba alá érkeztek. Március 26-án, éjjel 22 órakor a felbukkanó szovjet felderítő járőrök óvatosan közelítették meg Jánosházát. A németek szórványos tüzérségi tüzellel tüntettek, de komolyabb ellenállást nem fejtettek ki. A vaktában leadott lövések sajnos több áldozatot követeltek. A község felszabadulása után tábori kórháznak adott helyet. 150 körül mozgott az itt ápolat sebült szovjet és magyar katonák száma. A korábbi sebesültök közül többen meghaltak s a tüzérségi akcióban meghaltakkal együtt 28-an kerültek a község központjában a közös sírba.

Boba rövid utóharc színtere volt; egy szakasznyi német két ágyúval és gyalogsági fegyverekkel, néhány sorozat leadása után elvonult, négy halottat hagyva maguk után. Meghalt négy polgári személy is.

A bobai állomáson nagymennyiségű lőszer volt felhalmozva. Ennek elszállításában már a felszabadult községek fogatai is részt vettek.

Március 27-én hajnali 2 órakor szabadult fel Nemeskocs. Gyalogos osztagok érkeztek és átvették a községben telepített ruhatár őrzését.

A falu minden kárvallás nélkül érte meg a szabad márciust.

A szovjet erők déli szárnya tovább nyomult előre Egyházashetye—Kissomlyó—Borgáta—Duka irányában.

Harc nélkül szabadult fel Hetye 27-én de. 11 óra körül. Ahogy a lövész egységek átvonultak a falun, 20 repülő szállt le a falu melletti rétre és tábori repülőteret alakítottak ki rajta. Kezelő legénységének létszáma száz főre tehető. A tolmács szerepét az itt dolgozó lengyel menekült hadifoglyok látták el. Az alakulat júliusban tovább repült.

Köcsköt, Borgátát, Kemeneskápolnát éppen csak érintették a biztosító alakulatok, páncélos oldalvédek.

Dukánál azonban meg kellett állnia az elővédeknek, mert a műút mentén a németek manőverezni kezdtek. Egyik páncélosuk azonban üzemképtelenné vált, erre visszavonultak, magukkal víve a Dukai—Takáts kastély műkinkezeit.

A kastély tábori kórház lett a község felszabadulása után.

A karakói készenléti helyből szétágazó felszabadító erők zömmel a műúton folytatták az előnyomulást. Más, kisebb egységek Boba—Izsákfa—Ság—Celldőmők irányába vonultak.

Március 26-án este tüntető felvonulást csináltak az itt állomásozó német alakulatok. A tüntetésben a nyilasok is részt vettek. Ut-

cáról, utcára jártak, majd a kertek alatt eltűntek, azután szekereket rekviráltak, kényszerítvén az itthon talált parasztokat, hogy szállítsák őket Sárvárra. S miután felgyűjtötták a két téglagyárat, a zsinagógát, rablott holmiaikkal elvonultak a sági parasztok szekerlein. A herpenyői lejtőnél a sági kocsisok leugráltak szekereikről és visszaszöktek falujukba.

Úgy tűnik Ságnál, vagy inkább Celnél ellenállást vártak a szovjetek azért óvatosságból az izsákfai—sági erdőben rejtőzködve várták a fejleményeket. Ság felől nem kaptak tüzet, de 27-én reggel, pirkadatkor deputáció tünt fel a község déli bejáratánál.

A községi előljáróság közeledett az erdőszél felé, Szabó Imre bíró vezetésével. A vezénylő parancsnoknak tudtul adták, hogy a községben nincs német katona, felajánlották segítségüket és együtt vonultak be a községbe a felszabadítókkal.

A község közepén az rk. templomnál útirányító helyezkedett el, aki három irányba osztotta el a felvonulókat. A hegy felé, Cell felé és a mai Marx Károly utcán keresztül a Rendező Pályaudvar felé. Celldömölköt tehát délről, keletről átkarolva közelítették meg.

A községben rendfenntartó alakulat maradt, mely a helyi nemzetőrökkel igen szigorú rendet tartott. A rend kihágói a plébános pajtájába kerültek, ez volt az áristom.

Celldömölkön sem volt ellenállás, északról a Mersénél átkelt alakulatok közelítik meg a községet, szinte parcnyi pontossággal a déli átkarolással egy időben.

Innét az előnyomulás főiránya ugyancsak Szombathely volt, mint a jánosházi műúton haladóknak is.

A dömölki malomnál érték el a nyílt terepet az elővédek. Ahogy felbukkantak, a mihályfai elágazásnál rekedt német páncélos vonatból tüzet kaptak a szovjet katonák. A dolgok és a helyzet tisztánlátásához el kell mondani azt, hogy egy szemfüles mozdonyvezető az asszonyfai Cserről egy személyzet nélküli mozdonyt ráeresztett a páncélosra.

Ez annyira megrongálta és kisiklatta a páncélost, hogy tovább menni nem tudott. Épen maradt nehéz fegyvereivel felvette a harcot az előnyomuló egységekkel.

A szovjet tüzérség és aknavetők hamarosan viszonozták a tüzet. Egészen váratlanul a Cser gerincén előnyomuló szovjet tüzérség is bekapcsolódott a tűzharcba. Most már két tűz közé kerültek a náciak.

A tüzérségi tüzzel lefogott páncélvonatot néhány harcokosi megközelítette és közelről kezdte lőni. A németek a reménytelen helyzetben behúzódtak Kemenesmihályfára, hogy annak védelme alatt Ostffyasszonyfa felé menekülhessenek. A község nyugati kijáratát

cáról, utcára jártak, majd a kertek alatt eltűntek, azután szekereket rekviráltak, kényszerítvén az itthon talált parasztokat, hogy szállítsák őket Sárvárra. S miután felgyűjtötták a két téglagyárat, a zsinagógát, rablott holmiaikkal elvonultak a sági parasztok szekerain. A herpenyői lejtőnél a sági kocsisok leugráltak szekereikről és visszaszöktek falujukba.

Úgy tűnik Ságnál, vagy inkább Celnél ellenállást vártak a szovjetek azért óvatosságból az izsákfai—sági erdőben rejtőzködve várták a fejleményeket. Ság felől nem kaptak tüzet, de 27-én reggel, pirkadatkor deputáció tűnt fel a község déli bejáratánál.

A községi előljáróság közeledett az erdőszél felé, Szabó Imre bíró vezetésével. A vezénylő parancsnoknak tudtul adták, hogy a községben nincs német katona, felajánlották segítségüket és együtt vonultak be a községbe a felszabadítókkal.

A község közepén az rk. templomnál útirányító helyezkedett el, aki három irányba osztotta el a felvonulókat. A hegy felé, Cell felé és a mai Marx Károly utcán keresztül a Rendező Pályaudvar felé. Celldömölköt tehát délről, keletről átkarolva közelítették meg.

A községben rendfenntartó alakulat maradt, mely a helyi nemzetőrökkel igen szigorú rendet tartott. A rend kihágói a plébános pajtájába kerültek, ez volt az áristom.

Celldömölkön sem volt ellenállás, északról a Mersénél átkelt alakulatok közelítik meg a községet, szinte parcnyi pontossággal a déli átkarolással egy időben.

Innét az előnyomulás főiránya ugyancsak Szombathely volt, mint a jánosházi műúton haladóknak is.

A dömölki malomnál érték el a nyílt terepet az elővédek. Ahogy felbukkantak, a mihályfai elágazásnál rekedt német páncélos vonatból tüzet kaptak a szovjet katonák. A dolgok és a helyzet tisztánlátásához el kell mondani azt, hogy egy szemfüles mozdonyvezető az asszonyfai Cserről egy személyzet nélküli mozdonyt ráeresztett a páncélosra.

Ez annyira megrongálta és kisiklatta a páncélost, hogy tovább menni nem tudott. Épen maradt nehéz fegyvereivel felvette a harcot az előnyomuló egységekkel.

A szovjet tüzérség és aknavetők hamarosan viszonozták a tüzet. Egészen váratlanul a Cser gerincén előnyomuló szovjet tüzérség is bekapcsolódott a tűzharcba. Most már két tűz közé kerültek a náciak.

A tüzérségi tüzzel lefogott páncélvonatot néhány harcokosi megközelítette és közelről kezdte lőni. A németek a reménytelen helyzetben behúzódtak Kemenesmihályfára, hogy annak védelme alatt Ostffyasszonyfa felé menekülhessenek. A község nyugati kijáratát

azonban már elzárták a Vönöcköt, Magasit felszabadító egységek, a 72 német visszavonult a község központjába, a kocsmá, hídmászra környékére. Itt pusztultak el valamennyien. Három közös sír takarja őket.

Mielőtt tovább kísérnék a felszabadító egységeket a Rábáig, meg kell emlékezni Felső Radó major szerepéről is. 27-én hajnalban, úgy 5 óra tájban, az első felderítő járőr megérkezett a majorba. Az itt lakók már 4 órakor észrevették, hogy az országúton egy harcokosi lesállításban van. Andavári Ferenc fehér kendőt mutatva bátorította a járórt, mely igen éhes lévén, jóízűen megreggelizett. De megérkezett az elővéd is, mely századerejű lehetett. 27 tehén volt az istállóban, tej bőven akadt, a 9 családból álló cselédség alig győzte a fejest. Utánuk egy egészségügyi osztag érkezett, ezek már tyúk- és kakaspörköltet kaptak. Ezek az alakulatok Sömjénnek vették az útirányt, mely éppen úgy, mint Vönöck, veszteség nélkül kapta az új életet. Több száz fős helyőrsége március utolsó napján elvonult. Március 27-én a szovjet sereg járásunk egész szakaszán elérte a Rábát. A 3. Ukrán Front itt működő vezénylő parancsnoka Nagysimonyiban rendezte be főhadiszállását. Jól sejtette, hogy a folyó túlsó töltésén a németek utoljára megvetik lábukat. A Rába hídjait a visszavonulók mind felrobbantották.

A simonyi, Zongor-féle főhadiszálláson elkészült a haditerv. Egy páncélos és gépkocsizó osztag váratlanul Ostffyasszonyfán termett majd kis várakozás után egészen a Rábáig előment. Velük párhuzamosan egy ezrednyi erősségű egység a Csönge és Kenyeri közti útvonalat közelíti meg. Azután ezek is leereszkedtek az Almezőre, a Rába völgyébe. A Rába nyugati töltésénél rövid pihenő után átlendültek a folyó árterületére, amely ugyan helyenként nyílt terep, de sok rekettye, fűz bokor borítja, így rejtőzésre nagyon alkalmas. A kisebb erdőfoltok, pagonyok leple alatt megkezdték a hídanyag összehordását, akárcsak Pápócnál. Alig-alig hallatszott egy-egy puska lövés, szórványosan egy-egy akna robbanása törte meg a csendet. A pionirok hozzáláttak a hídveréshez. A németek arra számítottak, hogy a Ragyogó híd és Uraiújfalu magasságában akarják kierőszakolni az átkelést, ezért ezt a szakaszt tüzdelték meg jobban sorozatfegyverekkel. A szovjetek úgy vélték, hogy a csöngei szakaszon nagyon kevés tüzfészek van, ezért, amikor a híd elkészült, a szovjet gyalogság rohammal át akart rajta jutni, az emberrel tele pontonhíd akna és tüzérségi telitalálatot kapott.

Újból kellett kezdeni a hídépítést. Amikor elkészült a híd, megismétlődött az előbbi eset. Kézenfekvő volt, hogy keresni kell az okát a pontos lövésnek, a tüzcsapás pontos időzítésének. Átkutat-

ták a Rába közvetlen partját és rátaláltak egy fanatikus német telefonistára, aki az egyik öreg fűzfa odvában telepítette telefonját, s innét irányította a túlsó oldalon elhelyezett tűzgépeket.

Harmadszorra azután sikerült az átkelés a csöngői szakaszon is. Az asszonyfai-csőngői rábaszakaszon lezajlott harcok aránylag igen nagy véráldozatot követeltek. Több százra rúgott a halottak, sebesültek száma. Ostffyasszonyfán tábori kórházat létesítettek. Kenyeriben, Kecskéden, Csöngén repülőalakulatok szállásoltak, a Királykúti repülőtér tartozékaiként hosszú ideig itt tartózkodtak.

A járás felszabadulásának időpontjától, március 28-tól mindössze 6 nap választja az egész ország felszabadulásának időpontját, április 4-ét, amikor a hadműveletek megszűntek hazánkban.

A csend, a fegyverzaj elcsitulása, a tavaszi levegő azután kicsalta az itthonvalókat a nedves pincékből, bunkerokból, benépesedett a mező, a kert, a hegy, lassan megindult az élet, a rend helyreállt.

Celldömölk katonai vezetője, parancsnoka Bucsin kapitány lett, aki a mai posta épületében állomásozott. Parancsnoksága alatt légvédelmi tüzérség és gyalogsági alakulatok szolgáltak. A vasút külön parancsnokot kapott Streg őrnagy személyében.

Az állomás főnöke Dudling kapitány, a fűtőházé Palauszky mérnök-kapitány.

A MÁV munkások március 29-én már megkapták a parancsot, foglalják el munkahelyüket. Janguzov őrnagy került a gazdasági ügyek élére, aki civilben tanító volt. Ennek a szív-lélek katonának volt az a feladata, hogy biztosítsa a kenyeret a környék lakosságának, valamint az itt állomásozó 3. Ukrán Front katonáinak. Ő állította üzembe a dömölki malmot, napi 300 mázsás termeléssel. Zárolta a nagybirtokosok gabonakészletét, azt pénzben megváltotta. Hamarosan az egyéni őrlést is engedélyezte.

Janguzovnak köszönhető az első „bazár” megnyitása, az összegyűjtött kereskedőkkel megbeszélte a kereskedelem beindítását.

Munkához látott mindenki. Sok volt a tennivaló, s mégis urrá tudott lenni a nép a nehézségeken.

Az itt porladók véráldozata biztosította népünk szabadságát, jövőjét, ezért hát emlékezzetek, 30 évvel ezelőtt, 1945. március 28-án felszabadult a Celldömölki járás!

(A szerző korabeli naplója és helyszíni adatgyűjtése alapján.)